

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Камінська Ірина Павлівна

СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ ПОВІСТЕЙ О.М.РЕМІЗОВА

1900-1918 рр.

Спеціальність 10.01.02. - російська література

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидада філологічних наук

Дніпропетровськ

1995

Ав

00778266 (-)

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі історичної філології

Дніпропетровського державного університету

Науковий керівник - доктор філологічних наук, професор ГУСЕВ В.А.

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук, професор Казарін В.П. кандидат філологічних наук, доцент Філат Т.В.

Провідна організація - Кіровоградський педагогічний інститут.

Захист відбудеться "27" червня 1995 р., о 12 годині на засіданні спеціалізованої Вченої Ради К 053.24.09 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук при Дніпропетровському державному університеті за адресою: 320625, Дніпропетровськ, пр.Гагаріна, 72, філологічний факультет, корп. 1, ауд. 804.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Дніпропетровського держуніверситету (м.Дніпропетровськ, пр.Гагаріна, 72)

Анотереферат розісланий "24" травня 1995 року.

Вчений секретар спеціалізованої Вченої Ради, кандидат філологічних наук, доцент

КОЛІСНИЧЕНКО Т.В.

АВ - 32.676

Особистість О.Ремізова належить до прикметних явищ російської культури, без яких неможливо уявити в повному обсязі розміття літературного процесу на межі ХІХ - ХХ століть.

У долі цього письменника відобразився один із найдраматичніших періодів історії країни. У 1921 році, не визнавши Нової революції, О.Ремізов залишає Росію, сподіваючись, проте, повернутися на Батьківщину. Але долі складалася інакше. Після двох років життя в російській колонії Берліна він назавжди оселяється в Парижі, де багато і плідно працював. Однак як самобутній письменник О.Ремізов склався і утвердився в Росії. Його твори, написані в Росії, стали яскравим фактом літературного процесу початку ХХ століття. Темою нового дослідження є повісті, створені з 1900 по 1918 рік. У творчості письменника цього періоду виразно простежуються два напрями. Один із них пов'язується із стилізацією в дусі давньоруської літератури і фольклору (це книги літературних казок "Посолонь"(1907), "Лімонарь"(1907), збірки переробних апокрифів, житій, легенд, патерикових оповідань - "Плач діачки перед замінням"(1902), "Ніколіні притчі"(1917), "Ясня-русалія"(1918) и т.д. Другий напрям - зображення сучасного автором життя (романи, повісті, оповідання). Так, роман "Ставок"(1908), повісті "В полоні"(1903), "Годники"(1908), "Нпогамовний бубон"(1909), оповідання "Срібні ложки"(1906), "Чортеня"(1906), "Святий вечір"(1908), "Півник"(1911), - розкривають життя сучасної О.Ремізову "маленької" людини - чиновників, ревізників, інтелігентів, студентів, представників міських низів. Повісті становлять своєрідний цикл, об'єднаний єдиною темою "вічної боротьби людини зі світовим хором за свій голос і

дія", зіткнення особи з якоюсь злов надсвітвовою долею."(1)

МАТЕРІАЛОМ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ послужили повісті О.Ремізова "В полоні", "Годинники", "Непогамовний бубон", "П'ята виразка", "Хрестові сестри", "Рівчак." Написані в період з 1903 по 1918 роки, вони зв'язані єдинов для усіх них тематиков і проблематиков, і несуть у собі всі особливості стильової системи в еміграційній творчості письменника. Хронологічні рамки дослідження дозволяють висвітлити рух стильової системи письменника.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ дисертації зумовлена необхідністю всебічного дослідження літературного процесу початку ХХ століття. У сучасному вітчизняному літературознавстві намічені нові шляхи вивчення російської літератури кінц. ХІХ - початку ХХ століття. Акцент переноситься з протиставлення художніх явищ (реалізм, символізм, натуралізм) на моменти їх зближення і синтезу. У зв'язку з цим по новому оцінюється і художня спадщина О.Ремізова, в творчості якого такого типу синтез виявився надзвичайно самобутньо і яскраво.

СТУПЕНЬ ВИВЧЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ. Письменник, який активно друкувався в 1900-1910-х роках, уже тоді привертав до себе пильну увагу сучасної йому літературної критики. Ремізовська творчість одержує визнання серед представників як реалізму, так і модернізму. Разом із цим потрібно відмітити, що явне несприйняття ремізовського експерименту в області сюжету, композиції, фабули п'єс і роману "Ставок" поєднується із іншов оцінкою його

---

(1) Алексей Ремизов о себе // Ремизов А.М. Избранное. - Л.:

"чистих" у жанровому змісті стилізацій. У Росії вивчення творчості письменників-емігрантів було перервано на декілька десятиліть. О.Ремізов не був виключенням, його творчість опинилася у центрі уваги вчених порівняно недавно. Досі робились вдалі спроби аналізу окремих його творів, але цілісна картина творчої еволюції письменника все ще не створена. Причиною тому не лише суспільно-політична ситуація 50-х - початку 80-х років, яка природним чином відобразилася і в літературознавстві, але й сама літературна спадщина художника з її складним переплетінням творчих методів, різнобарвності стилів, неординарності художнього мислення. Все це в повній мірі відноситься і до повістей О.Ремізова. Якщо говорити про них з точки зору їх дослідження, то найчастіше літературознавці зверталися до таких повістей, як "Хрестові сестри", "Годинники", "Непогамовний бубон". Найменш вивченими залишилися складні поліфонічні оповідні конструкції "Рівчак", "П'ятої виразки", а також рання повість "В полоні". Але і ці повісті не досліджувались як твори, що складають своєрідний цикл, і тому спеціальні розробки щодо розвитку стилів повістей цього часу відзначаються деякою фрагментарністю. В цілому, на наш погляд, питання своєрідності стилів О.Ремізова висвітлені все ще недостатньо.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ визначаються ступенем вивченості творчості О.Ремізова перших двох десятиліть ХХ століття. Основна мета дослідження полягає в тому, щоб уточнити місце повістей О.Ремізова в літературному процесі 1900-1910-х років, охарактеризувати їх стильову своєрідність. Згідно з поставленими метами визначаються взаємозв'язані завдання дослідження:

- 1) розглянути повісті О.Ремізова в літературному контексті початку ХХ століття;
- 2) дослідити стиль ранньої прози письменника, представленої повістями "В полоні" і "Годинники";
- 3) проаналізувати стильову своєрідність оповіді О.Ремізова в повістях "Непогамовний бубон" і "П'ята виразка";
- 4) простежити напрям подальшої еволюції стилю письменника в повістях "Хрестові сестри" і "Рівчак".

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТТЯ дисертації становлять літературознавчі праці, присвячені проблемам літературного процесу початку ХХ століття. Певним орієнтиром для автора були дослідження М.Бахтіна, Г.Поспелова, В.Келдіша, Ф.Лосева, З.Мінца. В основу дослідження покладено принцип цілісного аналізу художнього твору під кутом зору особливостей організації його оповідальної структури.

НАУКОВА НОВИЗНА дисертаційної роботи полягає в цілеспрямованому дослідженні стильової системи повістей О.Ремізова на сюжетно-композиційному та оповідальному рівнях, виявлені індивідуальної неповторності їх структурної організації. Аналіз характеру авторської оцінки і особливостей словесно-образного втілення життєвого матеріалу дає можливість поглибити існуючі інтерпретації морально-філософської проблематики та художньої своєрідності повістей О.Ремізова, а також уточнити існуючі уявлення про їх місце у розвитку російської прози початку ХХ століття.

Результати дисертації мають певне значення для осмислення особливостей літературного процесу початку ХХ століття, що проходив під знаком синтезу напрямків і шкіл, жанрів і стилів.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ дисертації полягає в тому, що її положення і висновки можуть бути використані для читання вузівських курсів з історії російської літератури кінця XIX - початку XX століття, проведення спецкурсів і спецсеінарів, а також в практиці шкільного викладання.

АПРОБАЦІЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ здійснювалась на кафедрі російської літератури Дніпропетровського державного університету. Більшість положень дослідження викладалась у доповідях на щорічних наукових конференціях Дніпропетровського державного університету (1992-1994 рр.) та на Міжнародній конференції "Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур" (1995 р.).

СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ зумовлена її метов і завданнями. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, закінчення і бібліографії.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У ВСТУПІ визначається мета і завдання дослідження, формулюються основні положення, що виносяться на захист, обґрунтовується актуальність теми дисертації, характеризується ступінь її вивченості.

У ПЕРШОМУ РОЗДІЛІ - "Повісті О.Ремізова в контексті російської прози початку XX століття" - розглядаються етико-філософські погляди письменника, способи і принципи їх втілення в його повістях 1900-1910-х років. Яскрава, самобутня і оригінальна творчість О.Ремізова виділяє постать письменника навіть на фоні літературного процесу кінця XIX - початку XX століття. При всій

розмаїтності течій і напрямків, що існували в тогочасній літературі, О.Ремізов не "вписувався" до кінця до жодного з них.

Спрямованість творчого пошуку, своєрідність суспільно-політичної позиції Ремізова багато в чому були визначені складом його особистості і типом світовідчуження. Художній світ Ремізова - це світ по той бік дзеркала, світ, немовби вивернутий назовні, світ, пропущений скрізь призму уявлення, але завжди він зберігає в собі суть світу реального: характерні ознаки часу, риси побутового устрою життя. Саме тому ремізовський образ творця не має аналогів в сучасній йому літературі початку ХХ століття, а ремізовський тип життєтворення з її бласизванням і інфатильністю можна назвати гротескно-карнавальним, трагічно-маскарадним, що було наслідком загального катастрофічного світовідчуження письменника.

Такий тип ставлення до реального світу визначає і характерні риси головного героя повістей О.Ремізова.

У "Непогамовному бубні", "П'ятій виразці", "Хрестових сестрах", "Рівчаку", "У полоні", "Годинниках" письменник зображує різні людські долі, проте різні вони лише в плані життєвої самореалізації, а в принциповій розбіжності у поглядах з існуючим світоустоем ремізовські герої схожі. Звідси й подібність конфлікту: повісті Ремізова відображають єдинокорство героя з фатумом, намагання вирвати з кола нерозв'язаних проблем, нехай навіть ціною життя. Герой Ремізова сперечається або внутрішньо непогоджується не стільки із суспільством, соціальним злом, скільки зі своєю долею. Тому й конфлікт у Ремізова виходить далеко за межі соціального і переноситься у внутрішній світ героя. Ремізовські герої бездіяльні, як, наприклад, Стратилатов із "Не-

погамовного бубна", або зробивши єдиний у своєму житті рішучий вчинок, який став врешті рещт фатальним, осмисливе його протягом усього наступного часу. Життя героя зображене скоріше статично, ніж динамічно. Отже, подійовий бік максимально ослаблений, що, в свою чергу, дає автору можливість найбільш повно зобразити внутрішній світ героя, тому майже для всіх повістей Ремізова властиве услажене фабулювання.

Досить своєрідна у Ремізова концепція особистості. Особливості її є перш за все відособленість людинки в світі, розрив всіх соціальних, сімейних та інших зв'язків. У літературних попередників Ремізова погляд на людину інший. Для Л.Толстого, наприклад, доля людини взагалі визначається і його внутрішнім світом, і станом суспільства, і чим багатша особистість, тим ближче її інтереси до життя суспільства. М.Лесков, відображаючи процес самоствердження людини з народу, великого значення надає її самостійності, її незалежності від суспільних впливів, і показує, в основному, лише ті аспекти взаємодії особистості і суспільства, які сковують людську ініціативу, пригноблюють духовно. Ремізов цілком відмовляється від принципів соціальної детермінованості особистості, а соціальне зло (соціальну черівність, конфлікти і тому подібне) трактує як універсальний закон людського існування.

Аналіз проблематики та стильової манери повістей Ремізова свідчить про те, що ремізовська концепція світу і людини складалась протягом десятиліття - в 1900 - 1910-ті роки. Письменник розкриває різні грані трагедійності людського буття, шукає нові форми осмислення і оцінки зображуваного.

Для творчості багатьох російських письменників початку ХХ століття характерний дух сміливого художнього експерименту, намагання зруйнувати усталені жанрові канони і створити різноманітні складні і гнучкі форми оповіді. В повістях Ремізова відбився найширший спектр такого експерименту. Традиційні жанри під його пером ставали рухомими, поєднували здавалося б несумісне. Порівняльний аналіз творчості О.Ремізова з творчістю Д.Мережковського, В.Брєсова, Андрія Білого, В.Хлебнікова дає можливість розглянути тематику ремізовських повістей, визначити їх ідейну і стильову специфіку, вказати на їх місце в літературному житті епохи.

В ДРУГОМУ РОЗДІЛІ - "Пошук власної стильової манери" - досліджуються ранні повісті Ремізова "В полоні" і "Годинники", відмічаються елементи авторської манери оповіді, яка в подальшому стала її ядром.

Для першої повісті Ремізова "В полоні" характерним є суб'єктивна авторська оповідь, яка об'єднує ліричне та епічне начало. В інших повістях синтезуються різні форми ускладненої двохсуб'єктивної оповіді. В текстах цих повістей присутній не тільки особисто автор, але й його "заступник" - фіктивний оповідач, який перебуває ніби поряд з героями повісті, але не введений у її сюжетно-фабульну структуру. Не дивлячись на стильову розбіжність аналізованих повістей, їх об'єднує те, що в кожній з них виявляємо два оповідальні шари: один належить умовному оповідачу, інший - недекларованому автору, що "складніше" з'ясування авторської позиції.

Тільки в останній повісті "Рівчак", яка завершує цикл, дистанція між автором і оповідачем максимально зближується, вираз-

но виявляється намір автора відкрито висловити своє ставлення до зображуваного. Разом з тим, публіцистично й філософськи насичене авторське слово тут органічно вливається в образну предметно-аналітичну оповідь. Ремізов наприкінці 10-х років начебто знову повертається до свого раннього художнього досвіду - ліричної оповіді, ускладнивши її при цьому філософськими роздумами.

У повісті Ремізова "В полоні" розповідь ведеться від імені персоналізованого оповідача, надзвичайно близького автору. Картини зовнішнього світу забарвлені його суб'єктивним баченням. Сприйняття героя-оповідача стає, таким чином, стилетворчим принципом. У "Годинниках", здавалося б, виявляється традиційна "об'єктивна" форма оповіді, разом з тим дійсність тут зображена з декількох кутів зору: автора-оповідача і героя. Автору, безумовно, близький Костя Ключков, тому йому і віддано право оцінки тих чи інших зображуваних явищ. Широке використання невластно-прямої мови дозволяє О.Ремізову зблизити плани автора і героя. Як наслідок цього авторська оповідь нерідко переходить у роздуми самого героя - у формі експресивно діалогізованої невластно-прямої мови. Сказова манера повістей Ремізова саме й була підготовлена зображенням світу через сприйняття одного із героїв.

На відміну від ранньої повісті "В полоні", написаної у формі оповідання від першої особи, оповідь в "Годинниках" ведеться умовленим персоналізованим оповідачем, проте внутрішній світ героя зображений немовби зсередини. В оповіді ясно відчутні голос героя і голос оповідача. Автор-оповідач тонко відчуває зв'язок часу, природи і людських дол. Тому стихії природи для його героїв - це єдино реальні існуючі в просторі явища, а годинники - слуги часу, яких віддано людину від народження. Межа між двома

світами, двома просторами зтирається в сновидіннях персонажів і в їх уяві. Ця межа як важлива ознака простору знаходить своє втілення в реальних, але символічно осмислених побутових предметах. Традиційною і характерною для символістів формою "матеріалізації" межі простору є дзеркало, а атрибутом часу - годинник, точніше множинний, багатомірний образ годинників, чия хода підкоряє собі життя людини. Таким чином, точка зору на природу часу автора-оповідача поєднується з уявленням головного героя повісті Кості Ключкова. А використання невластно-прямої мови в згадані сприяє створенню ілюзії монологічного мовлення. Така організація оповіді дає змогу безпосередньо виразити світогляд героя й тим самим створює передумови для формування сказових оповідальних форм.

У ТРЕТІЙ РОЗДІЛІ - "Сказова стилізація" - досліджується стиль повістей "Непогамовний бубон" і "П'ята в.разка", які стали вершиною стилізаторського мистецтва письменника. В сказовій манері, в руслі якої написані "Непогамовний бубон" і "П'ята виразка", є безліч рис, що ріднять її з попередньою оповідальною формою. Це створення яскравого образу оповідача, використання елементів народно-простомовної лексики й спрощеного синтаксису, ілюзія оповідання в оповіданні (повість "В полоні"), широке використання невластно-прямої мови, за допомогою якої створюється яскрава мовна характеристика персонажів (повість "Годинники"). У той же час форма оповіді у наступних повістях дещо змінюється, що пов'язано із впливом стилю церковно-вчительської літератури. Інший статус оповідача говорить про те, що сказ Ремізова відходить від класичного типу. В силу цих чи інших факторів визначення даної манери як сказової може бути дане тільки умовно.

Ритмічні повтори, інверсії в повістях "Непогамовний бубон" і "П'ята виразка", характерні для мовлення їх оповідача, зберігають зв'язок із сказовою традицією, тобто створюють ілюзію сказовості. Ремізовський оповідач - це людина провінції, мешканець невеликого повітового міста, в якому й розгортається подія повісті. Можна передбачати, що він налаштує до того ж кола, що й герої повісті. Оповідач в ремізовській повісті є анонімним, він введений за межі художньої структури твору (крім ранньої повісті "В полоні"), та як "незримий свідок" надзвичайно тонко сприймає кожен поворот в долі героя, передає його слово, його мовну інтонацію. Слово героя, отже, стає своєрідною мовною парадигмою для оповідача. Звідси особливе співвідношення всіх типів мовлення. У сказовій оповіді "Непогамовний бубон" і "П'ятої виразки" образ оповідача і образ головного героя (відповідно Стратилатова і слідчого Боброва) наділяються рівними правами, і вони є рівноправними героями твору. Аналіз стилю свідчить про наявність в межах однієї повісті елементів сказової стилізації та інших форм оповіді.

Улюблений ремізовський засіб змалювання характерів - самохарактеристика героя. Але не в прямому монолозі-сповіді. Самохарактеристика спроектована на сприйняття оповідача. В цьому випадку слово героя самодостатньо входить в мовну стихію оповідача, створюючи відтак передумови для з'яви невластно-прямої мови. Такий спосіб організації оповіді призводить до двоспрямованості, яка виникає тоді, коли максимально звіддаляються одна від одної позиції оповідача і героя.

Таким чином, оповідь в ремізовській сказовій повісті веде не оповідач, що володіє всебаченням, а оповідач, якому приналежна

якість "сприймання", при чому його бачення дійсності і бачення героя зближуються. Завдяки цьому об'єднуються зовнішня ("мовлення" оповідача) і внутрішня (рефлексія героя) точки зору, що не властиво для традиційної оповіді.

Схожі в плані словесно-мовної організації матеріалу, повісті "Непогамовний бубон" і "П'ята виразка" різняться в аспекті загальної стилізованої спрямованості. Якщо в "Непогамовному бубні" зображення "приземленої реальності" подається в іронічній площині, то в "П'ятій виразці" такий тип іронії сполучається з повчальною риторикою, наголошено-патетичною тональністю. Як і в попередніх повістях, тут важлива роль в поєднанні точки зору автора і героя належить невластно-прямій мові. В "Непогамовному бубні" і "П'ятій виразці" вона, власне, багатомарова, тобто має багаточисленні точки дотикання і з авторським текстом. Мова оповідача поєднує в собі і слово героя і має водночас риси, приміром, стратилатовської словесної непогамовності (в повісті "Непогамовний бубон"). В "П'ятій виразці" домінує книжно-літературна мова, але й тут народно-простомовне слово часто вкомпоновується в нейтральний контекст. Яскрава виразність і багатомірність слова оповідача і героїв в "П'ятій виразці" створює особливий трагіко-сатиричний тон. Оповідь тут є "двоголосов", слово оповідача, будучи на першому погляд щирим і незлостивим, у певному контексті ніби "намагнічується" і виявляє свій могутній прихований потенціал. Та і образ оповідача в ремізовській сказовій повісті не лишається однозначним, а зазнає ряд змін. З балагура-оповідача в "Непогамовному бубні" він "перетворюється" в мудрого оповідача-"літописця" в "П'ятій виразці". В наступних

повістях образ героя-оповідача наділяється новими рисами і функціями.

В ЧЕТВЕРТОМУ РОЗДІЛІ - "Змішаний тип оповіді" - аналізується стиль "Хрестових сестер" і "Рівчака", простежується подальша еволюція стилю письменника від сказових форм до змішаних, котрі синтезують різноманітні жанрово-стильові тенденції.

Завершальний етап творчості О.Ремізова на Батьківщині представлений повістями "Хрестові сестри" і "Рівчак". Оригінальне сполучення сказового і традиційного типів оповіді характеризує словесно-мовний лад цих повістей. Послання двох стихій - конкретно-побутової, що відтворює уклад російського буття початку ХХ століття, і біблейсько-міфічної, що відкриває філософський зміст повістей, надає їх стилю ознак неповторної художньої оригінальності. Особливості оповіді "Хрестових сестер" і "Рівчака", як і "Непогамовного бубна" і "П'ятої виразки", виростає з потреби надати слово самому герою і оповідачу. Об'єктивність приналежного персонажу слова вимагала нових взаємин між автором, оповідачем і героями. "Хрестові сестри" побутували загалом як розгорнений усний монолог героя-оповідача, в якому стикається і перекикається голоси оповідача і героїв, зіштовхуються їх оцінки, філософські розмірковування та ідеї; змінюється сама оповідь, котра ніби пристосовується до нейтрального стилю і до інших - несказових - форм стилізації. Такий тип оповіді умовно можна назвати змішаним. Тут виразніше виявляється орієнтація на багатоголосся: слово надається переважно кільком персонажам, а не якійсь одній особі, яке б забарвлювало світ власним сприйняттям, як в традиційній сказовій оповіді.

Активність оповідача в "Хрестових сестрах" поступово загасає по мірі нближення до фіналу. Відтак вагомим стає не факт суб'єктивного сприйняття світу оповідачем, а конкретизоване зображення реального світу, його осмислення з різних точок зору.

Але соціально-характерологічна маска оповідача, з якою ми зустрічалися напочатку повісті, поступово ніби розчиняється в "об'єктивній" авторській оповіді. Риси оповідача як реальної особи стираються, стають настільки невиразними, що до кінця оповіді ми і зовсім не знайдемо вагомих доказів його наявності. Дає про себе знати тенденція "перемикання" сприйняття подій з точки зору оповідача на точку зору персонажа. Саме тому в заключному розділі "Хрестових сестер" переважає нейтральний стиль. Сказова форма оповіді пристосовується до нейтрального стилю: аспект оповідача, такий вагомий для сказа, "переходить" в аспект героя.

Емоційно-сміслова багатомірність властива останньому на Батьківщині творові письменника - повісті "Рівчак". В ній синтезуються найрізноманітніші літературні традиції (повість, сповідь, автобіографічний нарис, легенда і притча), книжкові традиції зітворюються з нелітературними, визначають характер оповіді, його лексико-синтаксичну структуру. Химерна зміна стилістичних варіантів збуджує різні асоціації, поєднання літописного сказання з імпровізованим акторським монологом.

В повісті "Рівчак" спостерігається перехід від мови оповідача - реальної особи, що виступає від свого індивідуального "я", до мови оповідача умовного, що виконує функції книжно-літературного оповідача. Повість, позпочата в формі від 1-ої особи, згодом тягнє до форми оповіді від 3-ої особи. Це явище нагадує

заміну в малих епічних жанрах голосів героїв мовою оповідача, тобто його переказ діалогів. Такий прийом в ремізовській оповіді розкриває процес зниження авторської уваги до чужого слова, орієнтованого на слухача. Так реалізує себе тенденція до відступу від традиційних сказових форм, тенденція до об'єктивізації зображеного.

О.Ремізов тут йде семантично-багатомірним шляхом філософського узагальнення, засвоєння художньої символізації, тому для останніх повістей характерні складні асоціативні словесні образи. Йдучи цим шляхом, письменник по-новому осмислює реальну конкретику - звичні атрибути буття. В повістях виразно звучить мотив трагічної приреченості. Головна теза "Хрестових сестер" - "звинуватити нікого неможливо" - знаходить свою оригінальну інтерпретацію в "Рівчак", де "ошуканими" в "царстві земному" опиняються без винятку всі. І водночас автор відверто прямо говорить про першопричини рокованості, що таке над людьми: вони самі втратили здатність розрізнати Добро і Зло.

В ЗАКЛЮЧЕННІ підбиваються підсумки дослідження, робляться висновки про стильову своєрідність повістей О.Ремізова, написаних в Росії в перші десятиріччя ХХ століття. Основними стильовими тенденціями найбільш виразно виявленими в 10-ті роки, стали стилізаційна, імпресіоністична і традиційно-сатирична оповідь. В повістях "Непогамовний бубон", "П'ята виразка", "Хрестові сестри" і "Рівчак" сказова оповідь тісно взаємодіє і з іншими типами оповіді, наприклад, з авторським, та все ж, у більшості випадків виразно відчута орієнтація на "чужий" голос.

Системотворчим в оповідальній структурі повістей Ремізова є тип співвідношення слова автора і слова героя. Це чи "чиста"

оповідь чи змішана, що синтезує стилізаційні прийоми і безпосередню авторську оповідь. Своєрідність тієї чи іншої сказової форми визначається в кінцевому результаті образом оповідача.

Проаналізувавши словесно-мовний рівень повістей О.Ремізова 1900-1910-х років, маємо змогу виокремити чотири типи оповіді:

- 1) оповідь від авторського "я" ("В полоні");
- 2) оповідь, яка ведеться від імені персонажу в формах авторської мови ("Годинники");
- 3) стилізація сказової оповіді ("Непогамовний бубон", "П'ята виразка");
- 4) змішані оповідальні форми ("Хрестові сестри", "Рівчак").

Таким чином, якісна своєрідність повістей О.Ремізова 1900-1910-х років полягає в тому, що формується в рамках реалістичної повісті, вони виходять за межі реалістичної традиції, насичуються символістськими і натуралістичними елементами.

Збагачення за рахунок використання стилізаційних, імпресіоністичних та інших засобів орнаментальної прози сприяло наповненню, безпосередності і глибини художнього відтворення дійсності. В ремізовських повістях присутній і притаманний літературному процесу на межі ХІХ - ХХ століть синтез різних літературних напрямків, стилей, жанрів. Це і визначає місце повістей О.Ремізова в динамічному літературному розвитку початку ХХ століття.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДБИТІ В ПУБЛІКАЦІЯХ:

- 1. Явища стилізації в художній системі російської літератури "перехідного часу" // Література в контексті культури: Зб. наук. праць. - Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1994.

2. О.Ремізов і Франція // Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур. II міжнародна конференція: Тези доповідей. - Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1995.
3. Типи оповіді в повістях О.Ремізова // Манрово-стальовий розвиток літератури в перехідні епохи: Вісник ДДУ. - Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1995. (Прийнято до друку)

S U M M A R Y

KAMINSKAYA I.P. Stylistic Peculiarities of the stories by A.M.Remizov written in the period from 1900 up to 1918.

Thesis to apply for a degree of a Candidate of in Philology speciality number 10.01.01. - Russian Literature. Dnepropetrovsk State University, Dnepropetrovsk, 1995.

A manuscript is defended, in which the most important stylistic peculiarities of the stories "In Captivity", "A Clock", "The Incessant Tambourine", "The Fifth Sore", "Cross Sisters", "A Ditch" written by A.M.Remizov within the period of 1900-1918, have been analysed. It has been established that the style of the stories is characterized by the intricate combination of every day realism and symbolism. The process of style formation in the writer's early prose has been retraced; it is shown that style has developed into a narration in first person and further the narration of mixed forms that synthesize different style tendencies to produce the new peculiar artistic whole.

КАМИНСКАЯ: И.П. Стилевое своеобразие повестей А.М.Ремизова.
1900-1918 гг.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01. - "Русская литература", Днепропетровский государственный университет, Днепропетровск, 1995.

Защита работы, в которой рассматриваются важнейшие стилиевые особенности повестей А.Ремизова 1900-1918 годов "В плену", "Часы", "Неумный бубен", "Пятая язва", "Крестовые сестры", "Канава". Констатируется, что для этих повестей характерен сложный сплав бытового реализма и символики. Прослеживается эволюция стиля писателя к сказовым формам повествования и возникновение смешанного типа повествования, в котором различные стилиевые тенденции синтезируются в новую своеобразную художественную целостность.

Ключові слова: стиль, жанр, оповідь, стилізація, сказ.

